

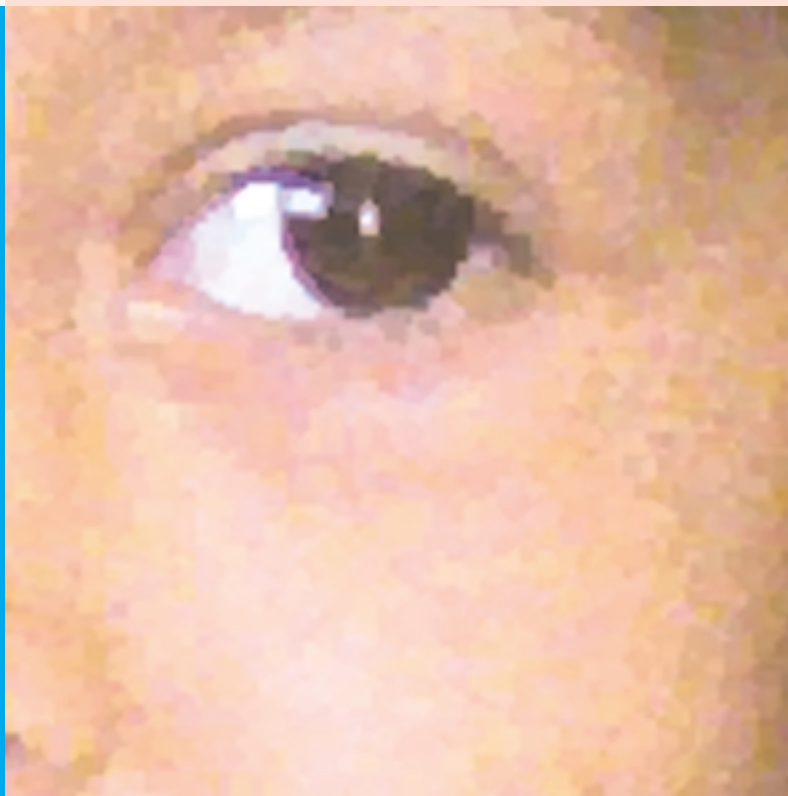
4

Права детета и малолетничко правосуђе

одабрани
међународни
инструменти

**Смернице
Уједињених нација
за превенцију
малолетничке
делинквенције**

(Ријадске смернице)

Права детета и малолетничко правосуђе

одабрани
међународни
инструменти

**Смернице
Уједињених нација
за превенцију
малолетничке
делинквенције
(Ријадске смернице)**

■ Ово је једна од седам свезака које чине комплет „Права детета и малолетничко правосуђе - одабрани међународни инструменти”.

Оригинални превод са енглеског: Центар за права детета - Београд

Лектуру и коректуру обезбедио је УНИЦЕФ.

Садржај

Уводни текст	6
Смернице Уједињених нација за превенцију малолетничке делинквенције (Ријадске смернице)	8
Анекс	11
I Основни принципи	11
II Домашај смерница	12
III Општа превенција	12
IV Процеси социјализације	13
V Социјална политика	17
VI Законодавство и малолетничко правосуђе	18
VII Истраживања, развојна политика и сарадња	19

Смернице Уједињених нација за превенцију малолетничке делинквенције

Уводни текст

Смернице Уједињених нација за превенцију малолетничке делинквенције (Ријадске смернице), иако необавезујуће за државе потписнице, усвојене су посебно ради третирања питања превенције криминалитета у области малолетничког правосуђа. Ријадске смернице¹ представљају интегрални документ у склопу међународних инструмената малолетничког правосуђа. Логично је да превенција мора играти кључну улогу у области малолетничког правосуђа. Далеко је боље развити системе који подстичу здрав развој деце у друштву, чиме се (у најбољем случају) смањује број деце која постају малолетни делинквенти².

Ријадске смернице се заснивају на претпоставци да ће државе чланице нај-ефикасније смањити број деце у сукобу са законом тако што ће ојачати и побољшати помоћне системе и квалитет живота (социјалну заштиту и добробит) деце од раног детињства и током периода адолесценције. На пример, владе би требало да донесу свеобухватне планове превенције који ће укључити породицу, друштво, вршњаке, школе (програме образовања), стручну обуку, рад и слично у циљу позитивног усмеравања дечијег развоја. На овај начин смањују се изгледи да ће деца учинити преступ у време када уђу у незгодне адолесцентне године. Ријадске смернице су релевантне за све стручњаке у Србији који раде са децом. Стручњаци за малолетничко правосуђе, међутим, требало би да имају на уму принципе који су заступљени у Смерницама. Било би веома корисно када би они могли да подстакну своје колеге (посебно у сектору образовања и социјалног рада) да прочитају Смернице и промовишу њихове принципе где год и када год је то могуће.

Ријадске смернице укључују „Основне принципе” за подстицање превентивног деловања у области малолетничке делинквенције. Ови принципи утичу на државе чланице да:

¹ А/Резол/45/112, 14. децембар 1990.

² Међутим, пошто дете учини кривично дело, стручњаци за малолетничко правосуђе морају консултовати друге кључне међународне инструменте из домена малолетничког правосуђа, Стандардна минимална правила за малолетничко правосуђе (Пекиншка правила) и Правила УН о заштити малолетника лишених слободе која се односе на права деце унутар институција.

- ангажују децу у „друштвено корисним активностима” које ће допринети њиховом позитивном развоју;
- искористе све могућности у друштву за подстицање здравог развоја деце почев од њиховог раног детињства;
- у свим програмима за превенцију примењују приступ у чијем је фокусу дете и који уважава значај доприноса деце у друштву и подстиче њихову добробит;
- развијају службе и програме у оквиру друштвене заједнице, посебно тамо где постоји недостатак таквих служби;
- признају потребу и значај укључивања „напредне превентивне политике за спречавање делинквенције”, израде студија, процедура и мера које избегавају кажњавање (или криминализацију) детета. Такве политике и мере треба да укључе:
  - стварање могућности да деца (посебно она којој је неопходна посебна заштита или су угрожена) стекну различите облике образовања којима би се подстакло позитиван развој њихове личности;
  - израду закона, процедура, формирање институција и средстава који ће деловати тако да се смање мотивација или могућности за преступничко понашање;
  - реаговање које подразумева „праведност и непристрасност”;
  - „обезбеђивање добробити, развоја, права и интереса свих младих”;
  - уважавање чињенице да је понашање деце током процеса њиховог сазревања и одрастања понекад друштвено неприхватљиво и да се такво понашање временом обично губи;
  - уважавање чињенице да етикетирање младих особа изразима као

што су „девијантно”, „делинквентно” или „предделинквентно” може допринети стварању образаца непожељног понашања.

Смернице Уједињених нација за превенцију малолетничке делинквенције (Ријадске смернице)

Резолуција 45/112

14. децембар 1990. године, 68. пленарно заседање

Генерална скупштина,

имајући у виду Универзалну декларацију о људским правима, Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима, Међународни пакт о грађанским и политичким правима и друге међународне инструменте који се односе на права и добробит младих, укључујући релевантне стандарде установљене од стране Међународне организације рада,

имајући у виду такође Декларацију о правима детета, Конвенцију о правима детета и Стандардна минимална правила Уједињених нација за малолетничко правосуђе (Пекиншка правила),

подсећајући на резолуцију Генералне скупштине 40/33 од 29. новембра 1985. године којом је Скупштина усвојила Пекиншка правила на основу препоруке Седмог конгреса Уједињених нација о превенцији криминалитета и поступању према учиниоцима кривичних дела,

подсећајући такође да је Генерална скупштина, у својој резолуцији 40/35 од 29. новембра 1985. године, затражила да се разраде стандарди за спречавање малолетничке делинквенције који би помогли државама чланицама приликом формулисања и спровођења специјализованих програма и политике, са нагласком на помоћи, старању и укључивању заједнице, и да је позвала Економски и социјални савет да Осмом конгресу Уједињених нација о спречавању криминалитета и поступању према починиоцима кривичних дела поднесе извештај о постигнутом напретку у погледу тих стандарда, ради разматрања и предузимања даљих корака,

подсећајући даље да је Економски и социјални савет, у одељку II своје резолуције 1986/10 од 21. маја 1986. године затражио да Осми конгрес разматра, у циљу усвајања, нацрт стандарда за превенцију малолетничке делинквенције,

признајући потребу за развијањем националног, регионалног и међународног приступа и стратегије за спречавање малолетничке делинквенције,

потврђујући да свако дете има основна људска права, укључујући посебно доступност бесплатног школовања,

свесна великог броја младих који можда јесу, а можда и нису у сукобу са законом, али су напуштени, занемарени, злоупотребљавани, изложени наркоманији, маргинализовани, и који су генерално узевши изложени друштвеним ризицима,

узимајући у обзир позитиван утицај прогресивне политике на превенцију делинквенције и на добробит заједнице,

1. **Прима** к знању, са задовољством, суштински део посла који су Комитет за превенцију и контролу криминалитета и генерални секретар обавили формулисањем смерница за спречавање малолетничке делинквенције;
2. **Изражава** захвалност за корисну сарадњу Арапском центру за безбедносне студије и обуку у Ријаду који је био домаћин Међународном сасланку експерата за израду Нацрта смерница Уједињених нација за превенцију малолетничке делинквенције, организованом у Ријаду од 28. фебруара до 1. марта 1988. године у сарадњи са Канцеларијом Уједињених нација из Беча;
3. **Усваја** Смернице Уједињених нација за превенцију малолетничке делинквенције садржане у анексу ове резолуције, које ће носити назив Ријадске смернице;
4. **Позива** државе чланице да у оквиру својих свеобухватних планова за превенцију криминалитета примене ове смернице у свом националном праву, политици и пракси и да на њих скрену пажњу надлежним органима, укључујући оне који креирају политику, службенике органа малолетничког правосуђа, запослене у образовању, медијима, практичаре и теоретичаре;
5. **Тражи** од Генералног секретара и позива државе чланице да обезбеде најширу могућу дистрибуцију текста Ријадских смерница на свим званичним језицима Уједињених нација;
6. **Тражи** од Генералног секретара и позива све релевантне службе Уједињених нација и заинтересоване институције, а посебно Дечији фонд Уједињених нација, као и индивидуалне стручњаке, да учине заједнички напор у циљу промовисања примене Ријадских смерница;
7. **Такође** тражи да Генерални секретар интензивира истраживања посебних ситуација друштвеног ризика и експлоатације деце, укључујући коришћење деце ради вршења кривичних дела, у циљу

дефинисања свеобухватних противмера, те да о томе извести Девети конгрес Уједињених нација о превенцији криминалитета и поступању према учиниоцима кривичних дела;

8. **Тражи** даље од Генералног секретара да изда приручник о стандардима малолетничког правосуђа који би садржао Стандардна минимална правила Уједињених нација за малолетничко правосуђе (Пекиншка правила), Смернице Уједињених нација за превенцију малолетничке делинквенције (Ријадске смернице) и Правила Уједињених нација за заштиту малолетника лишених слободе, као и потпуни коментар њихових одредби;
9. **Позива** сва релевантна тела у оквиру система Уједињених нација да сарађују са Генералним секретаром у предузимању одговарајућих мера како би се обезбедила примена ове резолуције;
10. **Позива** Поткомисију за спречавање дискриминације и заштиту мањина Комисије за људска права да размотри овај нови међународни инструмент у циљу промовисања примене његових одредби;
11. **Позива** државе чланице да снажно подрже организовање техничких и научних семинара, пилот и демонстрационих пројеката о практичним аспектима и питањима политике који се односе на примену одредби Ријадских смерница и на установљавање конкретних мера у погледу друштвених служби формираних да одговоре на посебне потребе, проблеме и интересовања младих и тражи од Генералног секретара да координира те активности;
12. **Такође**, позива државе чланице да обавесте Генералног секретара о примени Ријадских смерница и да редовно извештавају Комитет за превенцију и контролу криминалитета о постигнутим резултатима;
13. **Препоручује** да Комитет за превенцију и контролу криминалитета затражи од Девог конгреса да размотри постигнути напредак у унапређивању и примени Ријадских смерница и препорука садржаних у овој Резолуцији, у оквиру посебне тачке дневног реда о малолетничком правосуђу, те да ово питање стално разматра.

Анекс

I Основни принципи

1. Превенција малолетничке делинквенције је кључни део превенције криминалитета у друштву. Млади могу да развију некриминогене ставове кроз ангажовање у правно регулисаним, друштвено корисним активностима, те усвајањем хуманистичке оријентације према друштву и хуманистичког погледа на живот.
2. Успешно спречавање малолетничке делинквенције захтева напоре читавог друштва како би се обезбедио хармоничан развој адолесцената, уз уважавање и унапређивање њихове личности од раног детињства.
3. За потребе тумачења ових Смерница треба примењивати приступ у чијем је фокусу дете. Млади треба да имају активну улогу и равноправан положај у друштву, и не треба их сматрати пуким објектом социјализације или контроле.
4. У примени ових смерница, у складу са националним правним системима, добробит младих од њиховог раног детињства треба да буде у жижи сваког превентивног програма.
5. Треба да буде призната потреба и важност напредне превентивне политике за спречавање делинквенције, као и систематског проучавања и детаљне разраде мера на том плану. При томе треба избећи криминализацију и кажњавање детета због понашања које не изазива озбиљне штете по његов развој или негативне последице по друге. Таква политика и мере треба да укључе:
  - а) стварање, пре свега, образовних могућности које одговарају различитим потребама младих и служе као механизам подршке обезбеђивању развоја њихових личности, нарочито оних који су очигледно угрожени или изложени друштвеним ризицима и којима је потребна специјална брига и заштита;
  - б) специјализовану филозофију и приступ спречавању делинквенције засноване на праву, процесима, институцијама, средствима и мрежи за пружање услуга усмереним на смањивање мотивације, потреба и могућности за преступничко понашање или услова који доводе до преступничког понашања;
  - в) званично реаговање које је превасходно у општем интересу младе особе и које се руководи праведношћу и правичношћу;
  - г) обезбеђивање добробити, развоја, права и интереса свих младих;

- д) уважавање чињенице да је младалачко понашање или деловање које није у складу са општим друштвеним нормама и вредностима често део процеса сазревања и одрастања, те да код највећег броја појединаца спонтано нестаје током процеса одрастања;
  - ђ) свест да, према преовлађујућем мишљењу стручњака, обележавање младе особе као „девијантне”, „делинквентне” или „предделинквентне” често доприноси стварању утврђеног обрасца непожељног понашања младих.
6. Потребно је развити службе и програме за спречавање малолетничке делинквенције у локалним заједницама, посебно тамо где још увек нису створене одговарајуће службе. Формалне службе друштвене контроле треба користити само као крајње средство.

II Домашај смерница

7. Ове смернице треба тумачити и примењивати у широком оквиру Универзалне декларације о људским правима, Међународног пакта о економским, социјалним и културним правима, Међународног пакта о грађанским и политичким правима, Декларације о правима детета и Конвенције о правима детета, као и у контексту Стандардних минималних правила Уједињених нација за малолетничко правосуђе (Пекиншка правила), те других инструмената и норми које се односе на права, интересе и добробит све деце и свих младих.
8. Такође, ове смернице треба примењивати у контексту економских, социјалних и културних услова који преовлађују у свакој држави чланици.

III Општа превенција

9. Свеобухватни превентивни планови треба да буду установљени на свим нивоима власти и да садрже следеће:
- а) детаљне анализе проблема и листе програма, служби, установа и расположивих средстава;
  - б) јасно дефинисане одговорности квалификованих органа, институција и особља ангажованих на превентивним активностима;
  - в) механизме за одговарајућу координацију превентивних активности између владиних и невладиних тела;
  - г) политику, програме и стратегије засноване на прогностичким студијама које треба да буду под сталним надзором и пажљиво процењиване током примене;
  - д) методе за ефикасно смањивање могућности за вршење деликата;
  - ђ) ангажовање заједнице кроз широк дијапазон служби и програма;

- е) блиску интердисциплинарну сарадњу између националних, државних, регионалних и локалних власти, са укључивањем приватног сектора, представника грађана из заједнице у којој се одвијају активности, те организација за рад, старање о деци и здравствено образовање, социјалних служби, правосудних органа и служби за спровођење закона у предузимању конкретних активности на спречавању малолетничке делинквенције и криминалитета младих;
- ж) учешће младих у политици и процесима за превенцију делинквенције, укључујући коришћење средстава заједнице, самопомоћи младих, као и програме за компензацију и помоћ жртвама;
- з) специјализовано особље на свим нивоима.

IV Процеси социјализације

- 10. Нагласак треба ставити на политику превенције која омогућава успешну социјализацију и интеграцију све деце и свих младих, посебно кроз породицу, заједницу, групе вршњака, школу, професионалну обуку, рад, као и кроз добровољне организације. Треба посветити дужну пажњу правилном личном развоју деце и младих. Они треба да буду прихваћени као пуноправни и једнаки партнери у процесима социјализације и интеграције.

A. Породица

- 11. Свако друштво треба да постави као приоритет потребе и добробит породице и свих њених чланова.
- 12. Како је породица централна јединица одговорна за примарну социјализацију деце, влада и друштво треба да улажу напоре да се очува интегритет породице, укључујући проширену породицу. Друштво има одговорност да помогне породици у обезбеђивању старања и заштите и у обезбеђивању физичке и психичке добробити деце. Треба да буду обезбеђене одговарајуће мере, укључујући оне за чување деце током дана.
- 13. Владе треба да дефинишу политику која погодује одгајању деце у стабилној и сређеној породичној средини. Породицама којима је потребна помоћ у решавању проблема који изазивају нестабилност или сукобе треба да буду стављене на располагање одговарајуће службе.
- 14. У случајевима нестабилних и несређених породица, и када су напори заједнице да помогне родитељима у решавању таквих проблема били неуспешни, а проширена породица није у стању да испуни своју улогу, треба размотрити могућност за алтернативни смештај, укључујући и хранитељство и усвајање. Такав смештај треба да одражава, у мери у којој је могуће, стабилну и сређену породичну средину, а да истовремено код детета развија осећај сталности, чиме би се избегли проблеми везани за стално мењање хранитељских породица („foster drift”).

15. Посебна пажња треба да буде посвећена деци из породица погођених проблемима изазваним брзим и неравномерним економским, друштвеним и културним променама, а посебно деци староседелачких, мигрантских и избегличких породица. Како такве промене могу нарушити друштвену способност породице да осигура традиционално васпитање и подизање деце, често као последице сукоба њихове улоге у друштву и културног окружења, треба стварати иновативне и друштвено конструктивне модалитете социјализације деце.
16. Потребно је предузимати мере и развијати програме који породицама пружају могућности да уче о родитељској улози и обавезама у погледу развоја деце и бриге о деци, унапређујући позитиван однос родитељ-дете, стварајући код родитеља осећај за проблеме деце и младих и подстичући њихово учешће у породичним активностима и активностима заједнице.
17. Владе треба да предузму мере за унапређење породичног јединства и склада и за спречавање раздвајања деце од својих родитеља, осим када околности везане за добробит и будућност детета не остављају друге ваљане алтернативе.
18. Важно је нагласити улогу породице и проширене породице у домену социјализације; подједнако је важно признати будућу улогу, одговорности, учешће и партнерство младих у друштву.
19. Владина и друга тела треба да се ослањају на постојеће друштвене и правне структуре приликом обезбеђивања права детета на одговарајућу социјализацију, али кад год традиционалне институције и обичаји нису више ефикасни, та тела треба да обезбеде и допусте нове мере.

Б. Образовање

20. Владе имају обавезу да јавно образовање учине доступним свим младима.
21. Системи образовања треба, поред академских активности и активности везаних за стручну обуку, да посвете посебну пажњу следећем:
  - а) подучавању основним вредностима и развијању поштовања за културни идентитет и културне обрасце самог детета, за друштвене вредности земље у којој дете живи, за цивилизације различите од оне којој дете припада, као и за људска права и основне слободе;
  - б) унапређивању и развоју личности, талента и менталних и физичких способности младих до њихових пуних потенцијала;
  - в) укључивању младих као активних и ефикасних учесника у образовни процес, а не као пуког објекта тог процеса;
  - г) предузимању активности које подстичу осећај идентификације и припадања школи и заједници;
  - д) подстицању младих да схвате и поштују различите погледе и становишта, као и културне и друге разлике;

- ђ) обезбеђивању информација и савета у погледу стручне обуке, могућности за запошљавање и професионалног развоја;
  - е) обезбеђивању позитивне емотивне подршке младима и избегавању психичког малтретирања;
  - ж) избегавању оштрих дисциплинских мера, посебно телесног кажњавања.
22. Образовни системи треба да теже заједничком раду са родитељима, организацијама локалних заједница и институцијама које се баве активностима младих људи.
  23. Млади и њихове породице треба да буду информисани о прописима и својим законским правима и одговорностима, као и о универзалном систему вредности, укључујући и инструменте Уједињених нација.
  24. Образовни системи треба да посвете посебну бригу и пажњу младима који се налазе у ситуацији повећаног друштвеног ризика. Специјализовани превентивни програми и образовни материјал, наставни планови, приступи и средства треба да буду развијани и потпуно искоришћени.
  25. Посебна пажња треба да буде посвећена свеобухватним политикама и стратегијама спречавања употребе алкохола, дрога и других штетних супстанци од стране младих. Наставници и други професионалци треба да буду оспособљени и обучени како за превенцију, тако и за решавање тих проблема. Информације о употреби и злоупотреби дрога, укључујући алкохол, треба да буду доступне студентским телима.
  26. Школе треба да буду извор информација и место где се млади, нарочито они који имају посебне потребе и који су жртве злоупотреба, занемаривања, виктимизирања и експлоатације, могу обратити како би им биле пружене медицинске, саветодавне и друге услуге.
  27. Наставнике, друге одрасле и студентска тела треба, кроз различите образовне програме, упознати са проблемима, потребама и схватањима младих, посебно оних који припадају запостављеним, угроженим, етничким или другим мањинским групама и групама са ниским примањима.
  28. Школски системи треба да настоје да испуњавају и унапређују највише професионалне и образовне стандарде у погледу наставних планова, метода и приступа предавања и учења, као и запошљавања и обуке квалификованих наставника. Треба обезбедити да одговарајуће професионалне организације и надлежни органи врше редован надзор и оцењивање рада у школству.
  29. У оквиру школских система треба планирати, развијати и спроводити ваннаставне активности од интереса за младе, у сарадњи са групама из заједнице.

30. Посебна помоћ треба да буде пружена деци и младима који имају тешкоћа са присуствовањем настави и који напуштају школовање.
31. Школе треба да развијају политику и правила која су правична и праведна; ученици треба да буду представљени у телима која формулишу школску политику, укључујући дисциплинску политику, и која доносе одлуке.

В. Заједница

32. Службе друштвене заједнице и програми који одговарају посебним потребама, проблемима, интересима и захтевима омладине, а који нуде младима и њиховим породицама одговарајуће саветовање и усмеравање, треба да буду развијани, а тамо где постоје ојачани.
33. Заједница треба да омогући, а тамо где то већ постоји да ојачава, широк дијапазон друштвених мера подршке младима, укључујући друштвене развојне центре, објекте за рекреацију и службе које би реаговале на посебне проблеме деце која су изложена друштвеним ризицима. Приликом пружања тих облика помоћи треба да буде осигурано поштовање личних права.
34. Потребно је створити посебне објекте да би се омогућио одговарајући смештај младих који више нису у могућности да живе код куће или који немају дом у којем би живели.
35. Потребно је обезбедити низ услуга и помоћних мера ради решавања проблема са којима се суочавају млади у процесу одрастања. Такве услуге треба да обухвате посебне програме за младе наркомане, са нагласком на бризи, саветовању, помоћи и терапијским интервенцијама.
36. Волонтерске организације које пружају услуге младима треба да добију финансијску и другу подршку од влада и других институција.
37. На локалном нивоу треба стварати или јачати организације младих и омогућавати им пуноправно учешће у руковођењу стварима од значаја за заједницу. Те организације треба да подстичу младе да организују колективне и добровољне пројекте, посебно пројекте усмерене на помоћ младима којима је она нужно потребна.
38. Владине институције треба да преузму посебну одговорност и обезбеде неопходне службе за децу бескућнике или децу са улице; младима у сваком тренутку треба да буду на располагању информације о локалним објектима, смештају, могућностима за запошљавање и другим видовима и изворима помоћи.
39. Потребно је створити и учинити доступним низ објеката и средстава за рекреацију који су од посебног интереса за младе.

Г. Медији

40. Медије треба подстицати да младима обезбеде приступ информацијама

и материјалима из различитих националних и међународних извора.

41. Медије треба подстицати да приказују позитиван допринос младих у друштву.
42. Медије треба подстицати да шире информације о постојању служби, установа и могућности за младе у друштву.
43. Медије уопште, а посебно медије који се баве телевизијом и филмом, треба подстицати да смање на најмању меру приказивање порнографије, наркоманије и насиља, да насиље и експлоатацију приказују у негативном светлу, као и да избегавају обезвређивање и деградирајуће представљање нарочито деце, жена и међуљудских односа, те да популаришу идеју равноправности.
44. Медији треба да буду свесни своје широке друштвене улоге и одговорности, као и свога утицаја у преношењу информација које се односе на употребу дрога и алкохола од стране младих. Они треба да користе своју моћ у правцу спречавања употребе дрога, емитујући доследне поруке такве природе кроз уравнотежени приступ. На свим нивоима треба да буду популарисане ефикасне акције за развој свести о наркоманији.

V Социјална политика

45. Владине институције треба да дају приоритет плановима и програмима за младе и треба да обезбеде одговарајућа финансијска и друга средства за ефикасно пружање услуга, за објекте и особље за пружање адекватне медицинске и психолошке бриге, исхране, смештаја и других релевантних услуга, укључујући спречавање употреба дрога и алкохола, те лечење од ових облика зависности, осигуравајући при том да та средства стигну до младих и да им заиста буду од користи.
46. Смештај младих у институције треба да буде последња мера и да се примењује у што краћем периоду, при чему од превасходног значаја треба да буду најбољи интереси младих. Критеријуми који оправдавају формалну интервенцију тог типа треба да буду строго дефинисани и ограничени на следеће ситуације:
  - а) када су родитељи или старатељи нанели зло детету или младој особи;
  - б) када су родитељи или старатељи сексуално, физички или емотивно злостављали дете или младу особу;
  - в) када су родитељи или старатељи запоставили, напустили или експлоатисали дете или младу особу;
  - г) када због понашања родитеља или старатеља детету или младој особи прети физичка или морална опасност;
  - д) када се озбиљна физичка или психолошка опасност за дете или младу

особу испољила у његовом понашању, а ни родитељи, ни старатељи, ни сама малолетна особа, па ни друштвене службе ванборавишног карактера, не могу да отклоне ту опасност средствима друкчијим од смештања у институцију.

47. Владине институције треба да обезбеде младима могућност да наставе редовно школовање које финансира држава ако родитељи или старатељи нису способни да издржавају младу особу, као и могућности за стицање радног искуства.
48. Програме за спречавање делинквенције треба планирати и развијати на основу поузданих научно-истраживачких резултата и периодично их надzirати, оцењивати и прилагођавати.
49. Потребно је да се у професионалној и широј јавности шире научне информације о понашањима или ситуацијама које указују на физичку или психичку виктимизацију, повреде или злостављање, као и на експлоатацију младих, или које могу имати такве последице.
50. Начелно, учешће у плановима и програмима треба да буде добровољно. Сами млади треба да буду укључени у њихово формулисање, развој и спровођење.
51. Владе треба да започну или да наставе да истражују, развијају и спроводе политику, мере и стратегију, како у оквирима система кривичног правосуђа тако и изван њега, ради спречавања породичног насиља које је усмерено против младих или их погађа, као и да обезбеде праведно поступање према жртвама насиља у породици.

VI Законодавство и малолетничко правосуђе

52. Владе треба да донесу и спроводе посебне законе и поступке ради унапређивања и заштите права и добробити свих младих.
53. Потребно је да се донесу и спроводе закони којима се спречава виктимизација, злостављање, експлоатација и коришћење деце и младих за криминалне активности.
54. Ниједно дете или млада особа не треба да буду подвргнути суровим или деградирајућим васпитним или казним мерама код куће, у школи или у било којој другој институцији.
55. Потребно је радити на усвајању и спровођењу прописа усмерених на ограничавање и контролу доступности оружја сваке врсте деци и младима.
56. У намери да се спречи даља стигматизација, виктимизација и криминализација младих, потребно је усвојити законе који би обезбедили да се не сматра преступом нити да буде кажњив иједан поступак младе особе који не би био сматран преступом или не би био кажњив ако га

почини одрасла особа.

57. Треба размотрити могућност стварања омбудсмана или сличног независног органа који би обезбедио заштиту статуса, права и интереса младих, као и могућност да се та питања прослеђују одговарајућим постојећим службама. Омбудсман, или други за то одређен орган, такође би надгледао примену Ријадских смерница, Пекиншких правила и Правила за заштиту малолетника лишених слободе. Омбудсман или други орган би, у редовним интервалима, објављивао извештај о постигнутом напретку и тешкоћама у примени одређеног инструмента. Такође, треба ба буде установљена служба за заступање деце.
58. Службенике органа за спровођење закона и друго одговарајуће особље оба пола треба обучити да одговоре посебним потребама младих, треба их упознати, у највећој могућој мери, са програмима и могућностима за упућивање малолетника на програме којима се млади изузимају из правосудног система (тзв. диверзиони програми) и обезбедити примену ових програма и могућности.
59. Треба донети и спроводити прописе који имају за циљ заштиту деце и младих од наркоманије и трговаца наркотицима.

VII Истраживања, развојна политика и сарадња

60. Потребно је уложити напоре и развити одговарајуће механизме за унапређивање, како на мултидисциплинарној тако и на интрадисциплинарној основи, интеракције и координације између економских, социјалних, образовних и здравствених институција и служби, правосудног система, младих, заједнице, те развојних и других релевантних институција.
61. Потребно је интензивирати, на националном, регионалном и међународном нивоу, размену информација, искустава и стручних знања остварених кроз пројекте, програме, праксу и иницијативе које се односе на криминалитет младих, превенцију делинквенције и малолетничко правосуђе.
62. Потребно је даље развијати и јачати регионалну и међународну сарадњу у области криминалитета младих, превенције делинквенције и малолетничког правосуђа, која обухвата практичаре, стручњаке, као и доносиоце одлука.
63. Све владе, Уједињене нације и друге релевантне организације треба снажно да подрже техничку и научну сарадњу у домену практичних питања, питања која се односе на креирање политике, посебно у области обуке, пилот и демонстрационих пројеката, као и специфичних питања везаних за превенцију криминалитета младих и малолетничке делинквенције.
64. Треба подстицати сарадњу у домену научног проучавања ефикасних модалитета за превенцију криминалитета младих и малолетничке делинквенције, а налази таквих истраживања треба да буду широко доступни и оцењивани.

65. Одговарајућа тела Уједињених нација, институти, агенције и службе треба тесно да сарађују и координирају активности по разним питањима која се односе на малолетничко правосуђе, криминалитет младих и превенцију малолетничке делинквенције.
66. На основу ових Смерница, Секретаријат Уједињених нација, у сарадњи са заинтересованим институцијама, треба да има активну улогу у спровођењу истраживања, научној сарадњи, формулисању политика, те разматрању и надгледању њихове примене и треба да служи као поуздан извор информација о ефикасним модалитетима превенције делинквенције.

